

För Sveriges landsbygder
– en sammanhållen politik
för arbete, hållbar tillväxt
och välfärd

Parlamentariska landsbygdskommitténs
slutbetänkande i korthet

Omslag: Elanders Sverige AB
Tryck: Elanders Sverige AB Stockholm 2017

En sammanhållen landsbygdspolitik

De som bor och arbetar i landsbygderna ska ha samma möjligheter till ett gott liv som medborgarna i resten av Sverige. Landsbygderna ska ha samma förutsättningar att utvecklas som andra delar av vårt land. Detta har varit Landsbygdskommitténs mest grundläggande utgångspunkt.

Landsbygdskommitténs uppdrag och arbete

I juni 2015 tillsatte regeringen en parlamentarisk Landsbygds-kommitté med uppdrag att ta fram en sammanhållen politik för Sveriges landsbygder. I mars 2016 presenterade kommittén delbetänkandet *På väg mot en ny politik för Sveriges landsbygder – landsbygdernas utveckling, möjligheter och utmaningar* (SOU 2016:26). Inför slutbetänkandet har kommittén haft en bred dialog med olika intressenter. Under våren genomfördes bland annat 14 dialogmöten runtom i Sverige. Vidare har berörda statliga myndigheter och olika forskningsinstitutioner medverkat med underlag för kommitténs överväganden.

I denna skrift presenteras kortfattat kommitténs slutbetänkande *För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd* (SOU 2016:1).

Övergripande mål och inriktning

Landsbygderna erbjuder många av lösningarna när det gäller framtidens utmaningar, inte minst i omställningen till ett hållbart och fossilfritt samhälle, men då måste det vara möjligt att verka och bo där. Vår övergripande ambition har därför varit att presentera en sammanhållen politik för landsbygdernas utveckling som syftar till optimism och framtidstro i hela Sverige.

I vårt arbete har vi utgått från tre övergripande perspektiv:

- Likvärdiga förutsättningar för medborgarna att arbeta, bo och leva i landsbygderna.
- Öka landsbygdernas förmåga att ta till vara förutsättningarna för företagsamhet och sysselsättning på ett långsiktigt hållbart sätt.
- Öka landsbygdernas möjligheter att bidra till en positiv utveckling av samhällsekonomin.

Dessa perspektiv har lett oss fram till ett övergripande mål för landsbygdernas utveckling i ett trettioårsperspektiv:

En livskraftig landsbygd med likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd.

För att utveckla landsbygderna krävs dock en politik som inte enbart handlar om mål, utan som också består av konkreta åtgärder och insatser för att stärka landsbygdernas möjligheter att utvecklas till hållbara bygder där människor kan och vill bo, verka och leva.

För att åstadkomma detta lämnar vi nu 75 förslag som tillsammans lägger grunden för ett mer sammanhållet Sverige. Det är kommitténs bedömning att förslagen tillsammans kan bidra till en utveckling som är till nytta för hela landet, inte bara för landsbygderna. Vi vill överbrygga motsättningarna mellan stad och land, och uppnå positiva samhällsekonomiska effekter och stärka Sveriges konkurrenskraft.

I de följande avsnitten kommer vi presentera kommitténs viktigaste förslag, uppdelade i åtta specifika områden. Till varje om-

råde finns mål, åtgärder samt förväntade effekter och konsekvenser angivna. De åtta områdena är:

- Näringspolitik
- Digitalisering och transportinfrastruktur
- Kompetensförsörjning
- Bostadspolitik och samhällsplanering
- Tillgång till service, välfärd och kultur
- Statlig närvaro
- Styrning och samordning
- CIVILSAMHÄLLET.

Det är viktigt att kommitténs förslag betraktas som en helhet och inte vart och ett för sig. Den positiva samhällsekonomiska effekten uppnås genom kombinationen av åtgärder inom olika områden och sektorer.

Åtgärder för ett stärkt näringsliv

Utgångspunkten för kommitténs näringspolitiska förslag är att det finns betydelsefulla produktionsvärden i landsbygderna som är viktiga att ta tillvara. En del av landsbygdernas näringsliv utgår från platsbundna resurser som är viktiga för Sverige som helhet. Bland annat är landsbygdernas natur- och kulturmiljöresurser viktiga för att ta Sverige in i en biobaserad och fossilfri ekonomi och för att göra Sverige till en utvecklad besöksnation.

I kommitténs analyser kan vi se att den ökande globaliseringen och specialiseringen ställer höga krav på näringslivets förmåga till förnyelse. Företagen måste kunna samspela med aktörer lokalt, nationellt och globalt, aktörer som kan bidra med kunskaper och pengar till produkt- och tjänsteutveckling. I synnerhet för solo- och småföretagare i glesa strukturer blir det avgörande hur man utvecklar sina samarbeten på distans. Därmed blir våra förslag om goda digitala och fysiska kommunikationsmöjligheter viktiga. Det samma gäller en god tillgång till kompetent arbetskraft.

Det är dock inte tillräckligt. Tillgången till finansiellt kapital behöver förbättras, innovationer och export behöver främjas och det måste bli mindre krångligt att driva företag. Dessutom behöver kunskapen om företagande i glesa områden förbättras för att de spelregler och stöd som staten utformar och tillämpar ska fungera bättre för verksamheter i landsbygderna.

Mål

Målet för detta område bör enligt kommittén vara:

Landsbygdernas förutsättningar tas till vara för att skapa ett mångsidigt, konkurrenskraftigt och hållbart näringsliv med god förmåga till förnyelse.

Förslag

Kapital och rådgivning. Det finns ytterligare behov av finansiellt kapital i framför allt de glesa och mycket glesa landsbygdsområdena. Kommittén lägger därför förslag som ska förstärka uppdragen till Almi Företagspartner AB, Saminvest AB och Vinnova för att de ska verka för näringslivsutveckling i dessa landsbygder. Almi ska lägga ännu mer fokus på platsbundna näringar och Saminvest ska bland annat ges i uppdrag att säkerställa investeringar i Sveriges sju nordligaste län.

Innovation. Förmågan till förnyelse stärks av att viktiga kontakter knyts mellan forskning, annan expertis, rådgivare och producenter i ett tidigt skede av en innovation. Därför föreslår kommittén en utvidgning av nuvarande åtgärder med bland annat stöd till innovationsgrupper och innovationsnätverkande inom ramen för Landsbygdsprogrammet. Det är viktigt att dessa stöd når fler företag och branscher i landsbygder.

Export. Ökad export är av betydelse för att stärka näringslivets konkurrenskraft. Kommittén föreslår därför att aktörerna som verkar genom regionala exportcentra och Visit Sweden får i uppdrag att genomföra riktade insatser till företag i landsbygderna. Det

är särskilt viktigt att små företag, i synnerhet i glesa och mycket glesa landsbygder, får del av de insatser som exportcentra kan erbjuda.

Ökad livsmedelsproduktion. Sverige behöver starka strategier för de gröna och blå näringarna. Därför är det viktigt att svensk livsmedelsstrategi ska ha som mål att öka den svenska livsmedelsproduktionen. Ett led i att nå ett sådant mål är att offentlig upphandling ska innehålla krav som motsvarar våra svenska miljökrav och regler för djurskydd.

Kunskapsutveckling och förenkling. Det finns många lagar och regler som försvårar villkoren för dem som driver platsbunden verksamhet i landsbygder, liksom för verksamheter av säsongskarakter. Problemen uppstår bland annat på grund av bristande kunskap om villkoren för företagande i landsbygderna. Därför är det viktigt att policyutformning och policytillämpning utgår från bättre kunskap om företagande i glesa områden. Det behövs kunskapsutveckling och kommittén föreslår att det sker genom ett nyinrättat forskningscentrum. Vidare föreslår kommittén att Tillväxtverket ges i uppdrag att utreda om ett system av servicegarantier vid myndighetsutövning kan införas.

Konsekvenser

Kommitténs förslag om näringsliv och företagande rymmer en mobilisering av ett antal av statens näringspolitiska redskap inom landsbygdspolitik. Den sammanlagda nyttan av förslagen utgörs av förbättrade produktionsvillkor i landsbygderna. Genom att både små och stora företag i landsbygder är aktiva i globala nätverk kan de tillgodogöra sig ny teknik och ny kunskap, vilket kan resultera i nya förädlade produkter och tjänster från platsbundna resurser. Samarbetet med forskning och rådgivning stärks också genom förslagen.

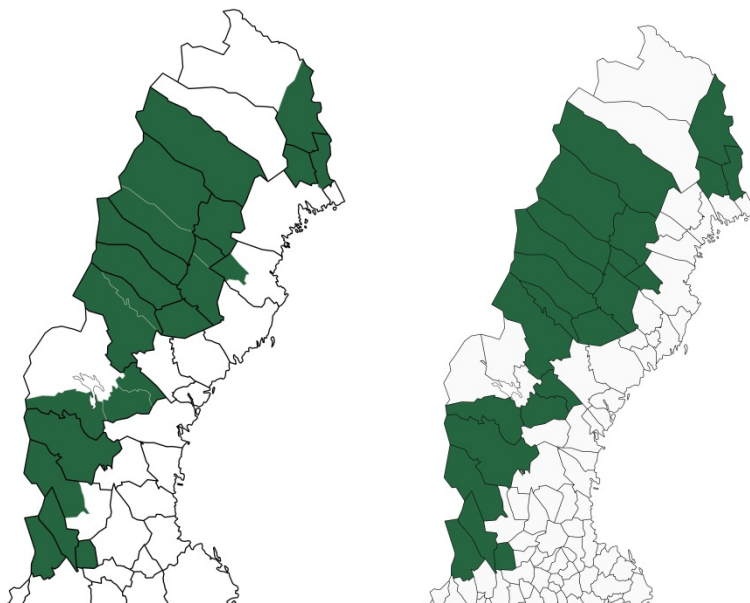
Kommitténs förslag att staten genom sina bolag i ökad utsträckning ska låna ut pengar eller tillhandahålla riskkapital till företag i landsbygderna förbättrar också landsbygdsföretagens tillgång till finansiellt kapital. Förslagen innebär givetvis en ökad risk

för att staten kommer att göra kreditförluster eller förlora investerat kapital; hur omfattande och inom vilka områden är dock mycket svårt att säga. Kommitténs bedömning är dock att dessa kreditförluster kommer att vara av begränsad omfattning.

Paket till kommuner med extra stora utmaningar

Nuvarande insatser i stödområde A behöver kompletteras. Det gäller i synnerhet de 23 kommuner i norra och mellersta Sverige som har extra tuffa utmaningar. De finns i arbetsmarknadsregioner med begränsat befolkningsunderlag på stora geografiska ytor. Deras näringsliv består av få branscher och de har en problematisk befolkningsutveckling. Företagen i dessa kommuner har långa avstånd till leverantörer, kunder och begränsat utbud av arbetskraft.

Figur 1 Kommunerna som berörs av näringslivspaketet. Kartan till höger visar de 23 kommunerna och kartan till vänster kommunerna i sina funktionella arbetsmarknadsregioner.¹

¹ Norrbottens län: Pajala, Övertorneå, Övertalix, Jokkmokk, Arjeplog, Arvidsjaur. Västerbottens län: Sorsele, Storuman, Malå, Norsjö, Lycksele, Vilhelmina, Dorotea, Åsele. Jämtlands län: Strömsund, Ragunda, Bräcke, Berg, Härjedalen. Dalarnas län: Älvdalen, Malung/Sälen, Vansbro. Värmlands län: Torsby.

Därför föreslår kommittén ett paket riktat till dessa kommuner med en kombination av landsbygdsgenerella och geografiskt riktade åtgärder som ska skapa synergieffekter och en positiv utvecklingspiral. Det rör sig om utbildningscentra, omlokalisering av statliga jobb och utbyggd digital infrastruktur. Paketet ska öka tillgången på arbetskraft och frigöra kapital för det lokala näringslivet. Det bidrar till att produktionsvärden stannar och kan återinvesteras. Det i sin tur ska stärka produktionsförmågan hos näringsidkare i dessa regioner och på sikt leda till både nya och bevarade arbetstillfällen. Ett sådant paket ger också ett allmänt förbättrat företagsklimat, vilket kan attrahera nya företagsetableringar.

Utöver detta har kommittén identifierat en möjlig finansiering på cirka 500 miljoner kronor som kan avsättas för riktade näringspolitiska och tillväxtfrämjande åtgärder i dessa kommuner, exempelvis ytterligare nedsättning av arbetsgivar- och egenavgifter och avskrivning av studieskulder.

Digitalisering och transportinfrastruktur

Väl utbyggda transportsystem och fungerande digital kommunikation underlättar boende i landsbygderna och är av största vikt för att landsbygderna ska kunna utvecklas. Bra kommunikationer är också nödvändiga för medborgarnas möjligheter att pendla till arbete och ta del av offentlig och kommersiell service.

Trots ambitiösa mål för bredbandsutbyggnaden är det fortfarande många hushåll, i huvudsak i de glesa landsbygderna, som saknar snabbt bredband. Ett nytt bredbandsmål är en förutsättning för att hela landet ska kunna dra nytta av digitaliseringens möjligheter.

Behovet av investeringar inom samtliga transportslag överstiger i dag de ekonomiska ramarna. För de investeringar som ändå görs genomförs sällan kalkyler av investeringens regionala konsekvenser, trots att samma transportinvestering kan ha helt olika effekter beroende på var den genomförs.

Mål

Kommittén har formulerat två mål för detta område:

*Hela landet drar nytta av digitaliseringens möjligheter.
En infrastruktur som säkerställer person- och godstransporter till medborgarna och näringslivet i landsbygderna.*

Förslag

Digitalisering. Kommittén lämnar ett antal förslag för att se till att även landsbygderna får tillgång till en effektiv och säker digital kommunikation med hög överföringskapacitet. Vi föreslår bland annat att regeringen ska besluta om ett nytt mål för bredbandsutbyggnaden, där hela landet ska ha tillgång till bredband på minst 100 Mbit/s senast 2025. Kommittén föreslår också att Jordbruksverket ges i uppdrag att utforma bredbandsstödet inom Landsbygdsprogrammet 2021-2027 så att länsstyrelserna tillsammans med regionalt utvecklingsansvariga och kommuner kan upphandla bredband med hög överföringskapacitet.

Transporter. Kommittén lämnar ett antal förslag som syftar till att förbättra person- och godstransporterna i landsbygderna. Bland annat föreslår kommittén att regeringen bedömer vilka konsekvenser en förändring av skatter, avgifter och avdrag inom det transportpolitiska området får för möjligheten att nå de landsbygdspolitiska målen. Kommittén föreslår också att regeringen tar initiativ till en översyn av reseavdraget i syfte att göra det avståndsbaserat. Ett sådant system tillämpas i både Norge och Danmark.

Konsekvenser

Tanken med förslaget avseende bredband är att utnyttja alla möjligheter för att kostnadsmässigt klara målet för Sveriges bredbandsutbyggnad, det vill säga att hela landet senast 2025 ska ha en bredbandsuppkoppling på 100 Mbit/sekund.

Syftet med vårt förslag är att successivt förbättra landsbygdernas attraktivitet, som en plats att bo och driva företag i.

Kommittén bedömer att den statsfinansiella kostnaden för utbyggnaden av bredband med hög överföringskapacitet inom landsbygdsprogrammet kan halveras genom vårt förslag. Upphandling och samverkan mellan marknadens aktörer, staten och den regionala och kommunala nivån kommer leda till ett mer effektivt resursutnyttjande. Det i sin tur kommer att frigöra ett omfattande ekonomiskt utrymme inom landsbygdsprogrammet.

Med utgångspunkt i regeringens budgetproposition för 2017, och att den statliga finansieringsnivån ligger fast i landsbygdsprogrammet, har vi kunnat beräkna kostnaden för förslaget till cirka 2 miljarder kronor.

Kommittén har också lämnat förslag som syftar till att förbättra beslutsunderlagen för investeringar på transportsidan. Genom att göra bredare samhällsekonomiska analyser – som även tar hänsyn till de samlade positiva effekterna av en investering – bedömer vi att besluten kan fattas på bättre grunder. Kommitténs förslag bör därför ha betydande positiva samhällsekonomiska effekter samtidigt som de bidrar till att landsbygderna inte missgynnas i infrastrukturplaneringen.

Ett avståndsbaserat reseavdrag, där samma schablonbelopp betalas ut oberoende av valt färdstätt, kan få flera positiva konsekvenser. Om det bidrar till att styra resandet i städerna till mer kollektivtrafik kommer koldioxidutsläppen att minska, även om landsbygdsbefolkningen åker mer bil till sina jobb. Ett sådant system är också enklare att administrera och kontrollera. Det har visat sig att det i dagens system för reseavdrag förekommer omfattande felaktiga utbetalningar. Med ett nytt avståndsbaserat system frigörs resurser för effektivare utvecklingsinsatser i landsbygderna.

Utbildning säkrar kompetensförsörjningen

Kompetens är en av grunderna för ekonomisk tillväxt och utveckling. Det gäller inte minst i landsbygderna. Tillgång till högre utbildning i närområdet är därför viktigt för landsbygdernas näringsliv och för den offentliga sektorn.

Kompetensförsörjningen i landsbygderna står inför stora utmaningar. Många unga flyttar från landsbygderna till högskole- och universitetsorter för att utbilda sig och återvänder allt för sällan.

Både den privata och offentliga sektorn har svårt att hitta personal med rätt utbildning. Det finns en brist på personer med högre utbildning, som gör det svårt att utveckla och att attrahera kunskapsintensiva verksamheter i landsbygderna.

Mål

Kommitténs mål för detta område är:

Utbildningssystemet säkerställer kompetensförsörjningen och ökar tillgängligheten till högre utbildning i hela landet.

Förslag

Ökad tillgänglighet. Kommittén lämnar flera förslag för att säkerställa landsbygdernas kompetensförsörjning. Ett antal av våra förslag syftar till att öka tillgängligheten till högre utbildning i hela landet. Kommittén förslår bland annat att regeringen genom ett årligt statsbidrag möjliggör för att utbildning som bedrivs vid universitet och högskolor ska kunna erbjudas lokalt i samverkan med kommuner i så kallade utbildningscentra. Det är viktigt att det etableras och utvecklas minst ett utbildningscentrum i varje funktionell arbetsmarknadsregion (FA-regioner).

Eftersänkta studielån. Kommittén föreslår också att regeringen utreder formerna för, och effekterna av, att staten eftersänkar en del av studielånet för dem som bor och arbetar i de 23 kommuner som kommittén föreslår ska bli föremål för särskilda satsningar.

Konsekvenser

Mer än hälften av alla FA-regioner saknar idag universitet eller högskola. Med kommitténs förslag skapas förutsättningar för enskilda kommuner – eller kommuner i samarbete – att utveckla sin samverkan kring utbildningar med det lokala näringslivet. Med staten som huvudman för landets lärosäten och kommunerna för

landets utbildningscentra finns det även större möjligheter att åstadkomma synergieffekter inom ramen för kunskapslyftet.

Kommittén föreslår också att regeringen utreder möjligheterna till, och konsekvenserna av, att minska studieskulderna för personer som bor i de 23 kommunerna med extra stora utmaningar. Insatsen ska bidra till ökad rörlighet och möta det framtida arbetskraftsbehovet.

Bostadspolitik och samhällsplanering

Flertalet landsbygdskommuner har idag brist på bostäder, och då inte enbart i centralorten. Bostadsförsörjningen har en mycket stor betydelse för att landsbygderna ska kunna utvecklas. Ett attraktivt boende kan vara en förutsättning för att locka efterfrågad arbetskraft att bosätta sig i landsbygderna. För att kommunerna ska kunna behålla unga och nyanlända och underlätta deras utbildning och inträde på arbetsmarknaden krävs bostäder.

En kommunal översiktsplanering som omfattar landsbygderna är en viktig grund för att landsbygderna ska kunna utnyttja sina förutsättningar för utveckling och boende.

Mål

De mål som kommittén har formulerat för området är:

Bosättning i landsbygderna underlättas.

En samhällsplanering som underlättar landsbygdernas utveckling.

Förslag

Effektivare planering. Det är viktigt att få kommunerna att oftare använda den översiktliga planeringen som ett verktyg för att skapa goda förutsättningar för landsbygdernas utveckling. Därför föreslår kommittén att Boverket ges i uppdrag att utarbeta en vägledning för hur landsbygdernas värden och utvecklingsmöjligheter ska kunna redovisas inom ramen för den kommunala översiktsplaneringen.

Färre begränsningar. Kommittén lägger också ett antal förslag som syftar till att minska vissa begränsningar som finns för byggande och utveckling i landsbygderna. Förslagen avser riksintressen, strandskydd och vatten- och avloppslagstiftningen.

Landsbygdslån. För att öka det statliga engagemanget för byggandet av bostäder i landsbygderna föreslår kommittén att regeringen tar initiativ till att utreda om byggandet kan underlättas genom införandet av särskilda landsbygdslån för byggande av egna hem, hyresrätter, ägarlägenheter, kooperativa hyresrätter och bostadsrätter.

Konsekvenser

Kommitténs bedömning är att en annorlunda finansiering av bostadsbyggandet i landsbygderna kommer att ha positiva kommunal- och samhällsekonomiska effekter. Förslaget om att underlätta långivningen ökar visserligen det statliga risktagandet, men vi bedömer att kreditförlusterna kommer att vara ringa och med god marginal uppvägas av de samhällsekonomiska vinsterna av förslaget. En ökad bosättning i landsbygderna breddar också underlaget för kommersiell och offentlig service.

Förbättrad tillgång till service, välfärd och kultur

Den kommersiella servicen i landsbygderna tenderar att försämrats. Exempelvis minskar dagligvarubutikerna i alla typer av landsbygder, liksom tillgängligheten till betaltjänster och kontanthantering.

Tillgängligheten till kommersiell service och välfärdstjänster är avgörande för landsbygdernas utveckling. Saknas det förskolor och skolor, dagligvaruhandel, drivmedelsstationer, post- och apotekservice med mera är det svårt att locka till sig nya medborgare och inte minst att driva företag. Även kulturen spelar en viktig roll för att skapa attraktiva livsmiljöer som kan bidra till landsbygdernas livskraft och utveckling.

Befolkningsminskningen i landsbygderna är den största utmaningen för välfärdstjänsterna. När antalet kommunmedlemmar

minskar ställs kommunerna inför svårigheter att finansiera sin verksamhet och att rekrytera personal.

Mål

De mål som kommittén har formulerat för detta område är:

God tillgång till kommersiell service.

Likvärdig tillgång till vård, skola och omsorg oberoende av bostadsort.

Likvärdiga möjligheter att utöva och uppleva kultur oberoende av bostadsort.

Förslag

Större statligt ansvar. En utgångspunkt för kommitténs förslag är att staten måste ta ett större ansvar för landsbygdernas kommersiella service, välfärdstjänster och kulturutbud. För att stärka och utveckla den kommersiella servicen lämnar kommittén bland annat förslag som syftar till att säkra tillgången på post- och betaltjänster. Ett av dessa förslag är att kreditinstitutens ansvar för betaltjänster och kontanthantering bör förtydligas i lag. Även företag och föreningar ska omfattas av rätten att öppna betalkonton med grundläggande funktioner som uttag och insättning av kontanter.

Anpassat utjämningsystem. Kommittén föreslår också att det kommunala utjämningsystemet anpassas till bland annat befolkningsmässiga förändringar och att de specialdestinerade statsbidragen i ökad utsträckning görs generella.

Tillgänglig kultur. Statens kulturråd och Myndigheten för kulturanalys föreslås få uppdrag som syftar till att göra kulturen mer tillgänglig i landsbygderna.

Konsekvenser

Förslaget avseende utjämningsystemet kan ha stor betydelse för landsbygdskommunernas möjligheter att ge god vård, skola och

omsorg på likvärdiga villkor, trots att förslaget inte får några omedelbara samhällsekonomiska konsekvenser.

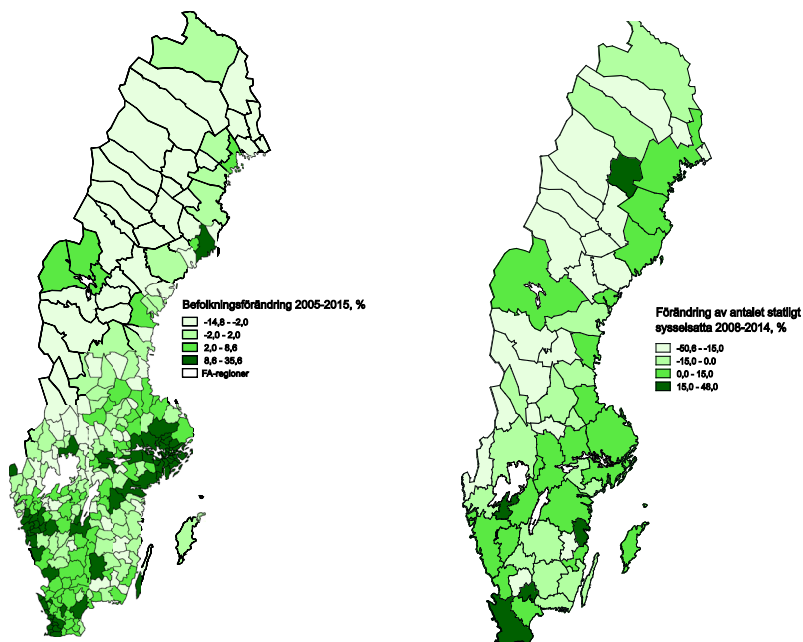
Om vissa av de specialdestinerade statsbidragen läggs in i det generella bidraget får kommunerna visserligen inte mer resurser, men genom att medlen kan användas mer flexibelt bedömer kommittén att den kommunala verksamheten kan bedrivas mer effektivt. Särskilt de mindre kommunerna gynnas av en övergång till mer generella statsbidrag.

De förslag som kommittén lämnar för att säkra post- och betaltjänster i landsbygderna är viktiga för att förhindra en negativ spiral. Om servicenivån inte kan upprätthållas är risken att många företag inte längre har förutsättningar att bedriva verksamheten, vilket i sin tur får konsekvenser för den övriga lokala ekonomin och ytterst för samhällsekonomin.

Ökad statlig närvaro

Kommittén konstaterar att staten har dragit sig tillbaka från landsbygderna och allt mer koncentrerat verksamheten till tätorter och större städer.

Figur 2 Befolkningsutvecklingen mellan 2005–2015 samt förändring av antalet statligt anställda i staten 2008–2014

Källa: Statskontoret, 2016. rAps, 2016, kommitténs bearbetningar.

En utgångspunkt för kommitténs förslag är därför att staten måste bli mer närvarande i hela landet och att staten som arbetsgivare måste ta ett större ansvar för landsbygdernas utveckling.

Mål

Kommitténs mål för området är:

Staten är fysiskt närvarande i landsbygderna med arbetsplatser, myndighetservice och polis.

Förslag

Omlokalisering av statliga tjänster. Antalet tjänster vid statliga myndigheter i Stockholms FA-region har under perioden 2008–2014 ökat med drygt 10 000. Samtidigt minskar antalet statliga tjänster i många mer arbetsmarknadsmässigt utsatta FA-regioner. Kommittén rekommenderar därför regeringen att under en 5 till 7-årsperiod omlokalisera 10 000 tjänster vid statliga myndigheter i Stockholms FA-region till FA-regioner i behov av statliga arbetstillfällen.

Stoppade AF-nedläggningar. Kommittén lämnar ett antal förslag som syftar till att stärka den statliga närvaron i landsbygderna. Bland annat föreslås att Arbetsförmedlingen stoppar pågående nedläggning av lokalkontor till dess att konsekvenserna av nedläggningarna och införandet av alternativa digitala kanaler för arbetssökande har utvärderats.

Polisens insatstid. Polisens närvaro i landsbygderna är en mycket viktig trygghetsfaktor för landsbygdernas invånare. Kommittén föreslår att regeringen ställer krav på maximal insatstid för polisärenden där ingripanden måste ske omedelbart.

Serviceorganisation. Kommittén föreslår också att en serviceorganisation inrättas med uppgift att ansvara för den lokala service som i dag utförs av Försäkringskassan, Skatteverket och Pensionsmyndigheten. Två alternativa modeller för en sådan organisation redovisas. Där det är möjligt bör Arbetsförmedlingen, Migrationsverket och Polismyndigheten samlokaliseras med den nya serviceorganisationen. Den lokala serviceorganisationen ska ha minst ett kontor i varje FA-region.

Konsekvenser

Det förslag som har den största samhällsekonomiska konsekvensen är rekommendationen till regeringen att under en 5 till 7-årsperiod flytta 10 000 tjänster från Stockholms FA-region till FA-regioner i behov av statliga arbetstillfällen.

En omlokalisering skulle naturligtvis få direkta sysselsättnings-effekter både i de FA-regioner som tillförs arbetstillfällena och i Stockholms FA-region. I de regioner som tillförs arbetstillfällena kan vissa indirekta effekter uppstå genom en ökad konsumtion av varor och tjänster. Omlokaliseringar kan också bidra till att skapa en bredare arbetsmarknad, vilket i sin tur kan bidra till att inflyttningen ökar genom att möjligheterna till sysselsättning för medföljande förbättras.

Den minskning av statliga arbetstillfällena som skulle ske i Stockholms FA-region under en 5 till 7-årsperiod bör inte ha några mer omfattande konsekvenser för den starka arbetsmarknaden i regionen. En omlokalisering av 10 000 tjänster motsvarar ökningen av antalet tjänster vid statliga myndigheter i Stockholms FA-region sedan 2008.

Kommittén bedömer att en omlokalisering inledningsvis kan leda till vissa kostnader som sammanhänger med flytten till nya orter och nya lokaler. Genom att flytta myndighetsverksamhet från Stockholms FA-region till mindre orter är det dock möjligt att på sikt minska verksamhetskostnaderna. Lokalkostnader är betydligt lägre och personalrörligheten inte så stor på en mindre ort jämfört med Stockholmsområdet.

Kommittén bedömer att kostnaderna för den rekommenderade omlokaliseringen av statliga tjänster, liksom förslagen om att behålla och stärka polisens och Arbetsförmedlingens lokala närvaro, huvudsakligen ryms inom berörda myndigheters anslag.

Kommitténs förslag att den lokala serviceorganisationen ska ha minst ett kontor i varje FA-region kommer att innebära viss ökad sysselsättning i de tio FA-regioner som i dag saknar lokala servicekontor.

Tydligare styrning och samordning

Den starka statliga sektoriseringen är ett problem för landsbygdspolitiken som är tvärspektoriell. Landsbygdernas möjligheter till utveckling och tillväxt – som bygger på att aktörer på olika nivåer samverkar – försämras i ett sektorbaserat system jämfört med ett där geografien tillmäts en betydelse. Därför är en förutsättning för en framgångsrik landsbygdsutveckling att det finns arbetssätt och

verktyg som gör det möjligt samordna åtgärder inom olika politik-områden.

Förslag

Tydligare roller. En utgångspunkt för kommitténs förslag är att det behövs en tydligare styrning och samordning av landsbygdspolitiken. Om detta ska lyckas behöver de olika statliga aktörernas roller tydliggöras. Kommittén lämnar inom detta område ett antal förslag som innebär att staten tar ett samlat grepp på styrningen inom landsbygdspolitiken. Vi föreslår att det ska införas landsbygdsbedömningar i propositioner och förslag (för regeringen), konsekvensbedömningar för landsbygderna (för kommittéer) och att det i instruktioner, förordningar och ägaranvisningar ställs krav på att vissa statliga myndigheter och bolag ska ta ett tydligare landsbygdspolitiskt ansvar.

Landsbygdsdelegation. I varje län ska inrättas en strategisk och operativ samordningsfunktion, kallad landsbygdsdelegation. Delegationerna ska inom ramen för länsstyrelsernas samordningsuppdrag samordna de statliga myndigheternas verksamhet inom landsbygdspolitiken. Landsbygdsdelegationerna ska ledas av landshövdingarna.

Konsekvenser

För att dessa förslag ska få en positiv samhällsekonomisk effekt behövs mer kunskapsunderlag. Det möjliggör på ett bättre sätt för politiker och tjänstemän i Regeringskansliet och i myndigheter att känna till de potentialer landsbygderna rymmer samt hur de kan bidra till att förverkliga dessa. Vårt förslag om ett nyinrättat centra för regional- och landsbygdspolitisk forskning och kunskapsspridning kommer att bidra till en sådan kunskapsutveckling.

Underlätta för civilsamhällets engagemang

Människors engagemang och förmåga till samarbete och organisering är grunden för hållbar utveckling. I landsbygderna finns ett rikt föreningsliv. Det civila samhället tar stort ansvar för lokal service och infrastruktur. En framgångsrik landsbygdspolitik måste därför ta tillvara och underlätta den insats som civilsamhället bidrar med.

I landsbygderna är det särskilt viktigt att verksamheter kan drivas småskaligt med utgångspunkt från samordningsvinster. Det är därför betydelsefullt att offentlig, privat och ideell sektor samarbetar. Civilsamhället kan genom sina organisationer också bidra till bättre beslutsunderlag i offentlig sektor. Enligt kommittén behöver därför arenorna för dialog och samarbete stärkas.

Föreningslivet i landsbygderna behöver dock breddas och förnygras. För att vilja stanna kvar eller flytta till landsbygderna behöver fler unga och nya svenskar i större utsträckning känna förankring och att de är viktiga för sina bygders utveckling. Deras engagemang behövs för att kunna stärka utvecklingen i landsbygderna.

Mål

Kommitténs mål för området är:

Staten främjar det civila samhällets engagemang i landsbygdernas utveckling.

Förslag

Leadermetoden utökas. Staten kan bidra till att stärka flera arenor på olika nivåer där civila samhället kan samverka med näringslivet och den offentliga sektorn. Därför föreslår kommittén bland annat att lokalt ledd utveckling med leadermetoden görs rikstäckande och att statens överenskommelse med civilsamhället på nationell nivå breddas genom att fokusera på utveckling av kunskaper och arbetssätt för landsbygdsutveckling.

Nätverk stärks. Vidare bör regeringen uppdra till Jordbruksverket att stödja samordning och utveckling av nätverk mellan landsbygdsutvecklare anställda i kommuner och regioner. Dessa tjänstemän är en viktig länk mellan civila samhället lokalt och den offentliga sektorn. Genom stärkt erfarenhetsutbyte utvecklas deras arbetssätt.

Stöd till folkbildningen. Kommittén föreslår också riktade stöd till folkbildningen för att stärka i synnerhet ungas och personer med invandrabakgrund, i synnerhet invandrarkvinnors, möjligheter och förmåga att delta i landsbygdsutveckling.

Konsekvenser

Det frivilliga engagemanget i civilsamhället spelar en stor roll, inte minst i landsbygderna. Om våra förslag till åtgärder lyckas underlätta och stärka det lokala engagemanget kommer det enligt kommitténs uppfattning att kunna fungera som en tillväxtmotor i landsbygdernas utveckling.

Finansiering av förslagen

Det har visat sig att det finns omfattande brister i dagens system för reseavdrag. Genom felaktiga utbetalningar går staten miste om minst 1,4 miljarder kronor utifrån dagens nivåer av avdraget. Om reseavdraget, som kommittén föreslår, görs avståndsbaserat skapas utrymme för att göra effektivare utvecklingsinsatser i landsbygderna. Ett avståndsbaserat reseavdrag skapar utrymmen för investeringar i bredband, utvecklingsinsatser för kompetensutveckling och för företagande. Viktigare insatser och deras finansiering redovisas nedan.

Utbildningscentra. Den årliga kostnaden för ett statsbidrag som syftar till att skapa en infrastruktur för utbildningscentra i FA-regioner som saknar universitet och högskola, eller har få etablerade kommunala lärcentra inom regionen, uppskattas till 70 miljoner kronor. Finansieringen föreslås ske med medel som frigörs genom vårt förslag om avståndsbaserat reseavdrag. Lärosätenas

kostnader för satsningen bör kunna finansieras inom befintliga anslag.

Bredbandsutbyggnad. Kostnaden för kommitténs förslag om bredbandsutbyggnaden, beräknas till cirka 2 miljarder kronor. De årliga investeringarna i en fortsatt bredbandsutbyggnad rör sig om cirka 300 miljoner kronor under en period av 5–10 år. Finansieringen föreslås ske med medel som frigörs genom vårt förslag om avståndsaserat reseavdrag. Finansieringen ska ses i relation till att regeringen redan disponerar 1 miljard kronor för fortsatt bredbandsutbyggnad.

Flytt av statliga tjänster. Kommitténs förslag att flytta 10 000 statliga tjänster från Stockholm till FA-regioner i behov av statliga arbetstillfällen, kan inledningsvis leda till vissa kostnader som hänger samman med flytten till nya orter och nya lokaler. Dessa kostnader bör emellertid huvudsakligen inrymmas i berörda myndigheters anslag.

Utvidgning av leadermetoden. Kommitténs förslag om att genomföra lokalt ledd utveckling med leadermetoden i hela landet beräknas kosta ytterligare cirka 150 miljoner kronor under en sjuårsperiod. Finansieringen föreslås ske genom omprioriteringar inom Landsbygdsprogrammet, bland annat genom de resurser som frigörs genom vårt förslag om en resursmässigt effektivare och mer samordnad upphandling av bredband.

Extrasatsning i 23 kommuner. Cirka 500 miljoner kronor bör avsättas i näringspolitiska och tillväxtfrämjande åtgärder i ett paket till de utpekade 23 kommunerna med extra stora utmaningar. Det kan exempelvis handla om åtgärder som prövats i Norge i form av sänkta arbetsgivaravgifter och avskrivning av studieskulder.

Konsekvenser för miljön

Kommittén lämnar ett antal förslag som ska bidra till omställningen till en fossilfri och biobaserad samhällsutveckling. Vi föreslår

bland annat att Saminvest AB ges i uppdrag att investera i företag för tillväxt och förnyelse av ekosystemtjänstproducerade verksamheter. Syftet med det förslaget är just att främja en snabbare omställning till en fossilfri och biobaserad samhällsekonomi.

Vi föreslår också att Vinnova ges i uppdrag att stödja innovationer som utvecklar lösningar och produkter för en snabbare omställning till en fossilfri och biobaserad samhällsekonomi. Vidare föreslår vi att offentlig upphandling ska innehålla krav som motsvarar våra miljökrav och regler för djurskydd.

Kommittén föreslår också att Jordbruksverket, i samråd med Skogsstyrelsen, Vinnova och Naturvårdsverket, ges i uppdrag att identifiera hur kommande landsbygdsprogram kan bidra till omställningen till en biobaserad samhällsekonomi i linje med målen i Agenda 2030 samt målen om ett fossilfritt samhälle.

Konsekvenser för jämställdheten

Kvinnors företagande är viktigt för landsbygdernas utveckling. Kommittén konstaterar att tillgången till offentligt finansiellt kapital är ojämnt fördelat mellan kvinnor och män. Enligt forskningen beror det på att kvinnor och män omedvetet, men felaktigt, tillskrivs olika egenskaper vid handläggning av stöd och krediter.

Kommittén föreslår ett forskningscentrum för att utveckla och sprida kunskaper om entreprenörs- och företagsutveckling i landsbygder, i synnerhet i glesa och mycket glesa landsbygder. Centrets kunskapsutveckling ska också öka medvetenheten om skillnader i kvinnors och mäns villkor för att driva och utveckla företag i landsbygder.

Utbildning är avgörande för förnyelse och konkurrenskraft. Kvinnor i landsbygderna har i större utsträckning en högre utbildning och stannar samtidigt också oftare kvar i hemkommunen efter utbildningen. Att särskilt uppmärksamma möjligheterna för att höja männens utbildningsnivå i landsbygderna är därför viktigt. Den föreslagna satsningen på utbildningscentra genom ökad samverkan med universitet och högskola är ett sätt att höja utbildningsnivån för både män och kvinnor i närområdet.

Kommittén vill peka på att ett väl fungerande kommunalt utjämningssystem har stor betydelse för både kvinnors och mäns

möjligheter att förvärvsarbeta. Barnomsorgen kan exempelvis vara direkt avgörande för möjligheten att ta ett arbete.

I kommitténs förslag om folkbildningsinsatser uppmärksammas invandrarkvinnors möjligheter att bli delaktiga i lokal samhällsutveckling. Kommittén bedömer att förslaget ska bidra till att asylsökande och nyanlända kvinnor och män ges samma möjligheter att vara aktiva medborgare.

Konsekvenser för integrationen

En lyckosam integration av asylsökande och nyanlända är av största betydelse för att åstadkomma en positiv utveckling i många landsbygdskommuner.

Kommittén lägger ett förslag om att regeringen tar initiativ som syftar till att öka kommunernas förmåga att rekrytera personal. Om kommunernas rekryteringsbehov och nyanländas behov av att utbildas för den svenska arbetsmarknaden bättre och snabbare kan passas ihop utgör det en viktig integrationspolitisk vinst.

Detsamma gäller för den arbetskraftsbrist som råder inom privata näringslivet. Där bedömer kommittén att våra förslag om ökad tillgänglighet till högre utbildning kan vara betydelsefulla för att möta behoven.

Kommittén föreslår också insatser för att främja bostadsbyggandet, vilket är en avgörande faktor för att göra det möjligt för nyanlända att bosätta sig i landsbygdskommuner. Vidare kan kommitténs förslag om att stärka civilsamhället genom särskilda insatser för att öka asylsökandes och nyanländas sociala förankring i landsbygder bidra till att minska segregationen.

Sammantaget bedömer vi att våra förslag bidrar till en ökad integration.

Några avslutande ord

Det finns stora möjligheter för landsbygderna att utvecklas. Men många människor i våra landsbygder känner sig i dag svikna av samhället.

En av förklaringarna är att det saknas en sammanhållen politik för landsbygderna som tydligt tar avstamp i de utmaningar och

möjligheter som samhället står inför. Utvecklingen i landsbygderna har under lång tid gått i en riktning som står i strid med en sådan ambition. Resultatet har blivit att näringslivets potential inte har tagits tillvara och att skillnaderna i tillgång till offentlig service mellan olika landsdelar har ökat. En fortsatt tudelning av vårt land kan inte accepteras varken av ekonomiska, sociala, miljömässiga eller demokratiska skäl.

Kommittén föreslår ett stort antal åtgärder för att stärka utvecklingskraften i landsbygderna. Den positiva samhällsekonomiska effekten av våra förslag ska komma genom kombinationen av förslagen. Konsekvenserna av våra förslag bör alltså bedömas samlat.

Det är vår övertygelse att våra förslag sammantaget leder till en mer sammanhållen politik för landsbygdernas utveckling. En politik som syftar till optimism och framtidstro och som i förlängningen kommer gynna hela Sverige.